

EVOLUȚIA CONCEPTULUI DE GUVERNANȚĂ CORPORATIVĂ ȘI IMPACTUL ASUPRA CONTROLULUI INTERN DIN REPUBLICA MOLDOVA

*BÎRCĂ Aliona, dr., conf. univ., ASEM
elenbir@yahoo.com*

Abstract. *Worldwide, the difficulties of corporate governance have become a major topic of interest to academic community and practitioners alike. This is a result of various scandals at board and senior management levels. The emergence of corporate governance is linked to the multitude of scandals persistent in all periods, but appeared laws were designed to resolve these scandals. The internal control system is related to corporate governance, which in turn is a function of the economic development of a country.*

Keywords: *internal control system, corporate governance, financial scandals*

Introducere

Este dificil să vorbești despre apariția guvernantei corporative, fără a reaminti evenimentele care au marcat premisele apariției acesteia. La nivel mondial, dificultățile guvernantei corporative a devenit un important subiect de interes pentru mediul academic și practicieni deopotrivă, ca rezultat al diverselor scandaluri la nivelul consiliului de administrație și al managementului de top. Scandalurile financiare internaționale (Enron, WorldCom; Ahold, Parmalat...) de la începutul secolului nostru au scos în evidență problemele organizării mediului economic de afaceri.

Scopul acestui articol constă în investigarea evenimentelor care au marcat apariția și evoluția guvernantei corporative la nivel internațional și posibilitățile de implementare la nivel național. Întrebarea principală de cercetare rezultă din scop și problematică: Care sunt circumstanțele care determină intensificarea controlului intern și legătura cu guvernanta corporativă? Demersul de cercetare nu se consideră finalizat decât după o evaluare pertinentă a rezultatelor obținute. Ipotezele de cercetare sunt următoarele:

⇒ H1. Intensificarea proceselor de control intern reprezintă una din măsurile impuse de legislație

cu rolul de a asigura succesul pe termen lung al unei entități ;

⇒ H2. Sistemul de control intern constituie un ansamblu de procese impuse prin lege. Procesele de control intern prost concepute sau care se aplică în mod formal pot genera mai mult rău decât bine.

Testarea primei ipoteze impune utilizarea metodei istorice, în timp ce pentru testarea ipotezei a doua se recomandă paradigma pozitivistă și în special cea normativă, cu referire la Legea Contabilității și Codul de Guvernare Corporativă din Republica Moldova.

Delimitarea originii și a evenimentelor care au marcat evoluția guvernantei corporative vizavi de controlul intern

Dimensiunile istorice ale guvernantei corporative au demonstrat semnificația în momentul când proprietarii acțiunilor au suferit importante pierderi. Rezultatele unei guvernante se repercutează direct asupra performanțelor entității prin eficiența utilizării resurselor. O guvernanta corporativă bună (Foreman-Peck & Hannah, 2013) trebuie să protejeze interesele acționarilor și să clarifice neînțelegerile legate de delegare în cadrul firmei și cele care nu au fost anticipate în actul de constituire și statutul companiei. Separarea proprietarilor de activitatea curentă a companiei implică delegarea responsabilităților și a controlului între consiliul de administrație și managementul de top.

Este dificil să vorbești despre apariția guvernantei corporative, fără a reaminti evenimentele care au marcat premisele apariției acestora. Unul din acestea se referă la eșecul organizației corporative: falimentul Medici Bank din Florența în 1494, generat de cheltuielile nejustificate ale managerilor și lipsa mecanismelor de control.

Istoria guvernantei corporative pe la mijlocul secolului al XIX-lea se orientează spre industria căilor ferate. La început, a înregistrat o dezvoltare intensă în Marea Britanie între anii 1820 – 1830, remarcându-se, prin investiții masive în utilaje de fabricare a echipamentelor, în achiziții de terenuri și în forță de muncă specializată. Ulterior, corporațiile de căi ferate au proliferat în SUA până la izbucnirea Războiului Civil American din 1860. În timp ce societățile anterioare, cum ar fi British East India Company, erau societăți mari, corporațiile de căi ferate erau și mai mari și aveau mai mult de câteva sute de angajați. Noile corporații de căi ferate au dezvoltat infrastructuri de management inovatoare și ierarhii care permiteau companiei să funcționeze eficient și profitabil prin coordonarea a mii de angajați cu o varietate de funcții complexe interconectate. Multe companii de căi ferate au avut nu mai puțin de 50-60 manageri înainte de 1850 și sute de manageri cu diverse nivele ierarhice de administrare și responsabilitate în următorii ani (Galambos, 1975, Micklethwait și Wooldridge, 2003). Guvernul federal, entuziasmat de creșterea rapidă a corporațiilor, a favorizat investitorii prin înființarea Bursei de Valori (NYSE) la New York în anul 1817.

În timp ce corporațiile de căi ferate au dominat economia SUA din secolul al XIX-lea, creșterea lor a stimulat și expansiunea altor industrii, cum ar fi American Telephone & Telegraph, General Electric, General Motors, DuPont, Coca-Cola, și Standard Oil (Galambos, 1975, Smith și Dyer, 1996). Astfel, managerii și investitorii din afaceri au început să aprecieze corporațiile mari ca un obiectiv de dorit la începutul secolului al XX-lea.

Reglementarea relațiilor dintre acționari și cei care administrează averea proprietarilor este o dovadă de protecție din partea instituțiilor publice. În 1845, Marea Britanie a introdus legea *Companies Clauses Consolidation Act*, care a avut, ca obiectiv, legalizarea raportărilor financiare, a regulilor de votare și de consolidare. Scandalul băncii britanice Royal Bank din 1856 dintre acționari și deponenți a fost revendicat de legea respectivă. Reformele radicale în Marea Britanie au continuat prin ***Joint Stock Companies' Act* din 1856 prin încurajarea** acționarilor de a-și continua atribuțiile. Deși obiectivul principal al legii a fost creșterea obligațiilor de informare ale societăților pe acțiuni, totuși a fost urmat de multe eșecuri în care banii acționarilor au fost pierduți din neglijență sau în mod fraudulos. O altă lege în această direcție se referea la *Partnership Act din 1890*, prin care administratorii companiei, vinovați de abateri, dezinformare sau de tranzacționări frauduloase, au fost obligați să plătească despăgubire totală celor afectați. Deși *Companies Act din 1900* a extins obligațiile de publicare a bilanțului pentru companiile înregistrate la bursă, în aceleași timp, a contribuit la creșterea presiunii și a declanșat declinul unor corporații importante, cum ar fi Railway.

Falimentul *Allied Crude Vegetable Oil Refining Corporation*, la începutul anilor 1900, a fost provocat de înșelăciunile corporației față de clienții săi, inclusiv Bank of America. *Allied Crude Vegetable Oil Refining Corporation* recurgea la împrumuturi de mijloace bănești, lăsând, ca garanție, ulei vegetal. Ulterior, a fost descoperit că cisternele erau umplute cu apă, iar uleiul vegetal era numai la suprafață (Cheffins, 2013).

Legea *Joint Stock Companies din 1911* a demonstrat o maturitate a guvernantei corporative, în cadrul companiilor din Marea Britanie, prin creșterea numărului de acționari și a companiilor înregistrate la bursele de valori britanice.

Primele trei decenii ale secolului al XX-lea au fost marcate, și în SUA, printr-o situație de prosperitate. Mulți cetățeni americani considerau societățile pe acțiuni o investiție profitabilă a economiile lor. De exemplu, în perioada dintre 1920 și 1930, numărul de persoane - acționari a crescut de la 2 milioane la 10 milioane. Cu toate acestea, investitorii puneau la îndoială calitatea și transparența informațiilor financiare, furnizate de corporații cu privire la profitul pe acțiune. La acea vreme, nu exista nici un organism de scară largă, care să pună în aplicare norme contabile privind informațiile financiare, furnizate de către corporații, nu existau cerințe ca informațiile financiare, furnizate de către societățile corporative, să fie auditate sau verificate de terțe persoane. Situațiile financiare în Marea Britanie au început să fie auditate în 1900, iar în SUA, Congresul a votat asemenea lege în 1914.

O bună parte a situațiilor financiare corporative din SUA, înainte de 1930, nu erau auditate și aveau o structură diferită de la o societate la alta. Investitorii nu puteau compara situațiile financiare ale societăților, iar rezultatul acestor speculații a fost hiperinflația prețurilor acțiunilor din 1929 (Micklethwait, Wooldridge, 2003). În octombrie 1929, prețul acțiunilor a scăzut la NYSE, iar în momentul în care declinul a încetat, câteva luni mai târziu, acțiunile din SUA, cotate la bursă, au avut de pierdut 90% din valoarea lor (Bierman, 2010). Ca soluție de redresare a depresiunilor economice, Congresul SUA a adoptat Legea Valorilor Mobiliare din 1933 și Legea Valorilor Mobiliare din 1934. Aceste legi au remarcat importanța auditării situațiilor financiare corporative și influența asupra valorii acțiunilor tranzacționate în cadrul NYSE. Din acel moment, situațiile financiare ale societăților cotate la bursa de valori au început să fie întocmite în baza Principiilor Contabile General Acceptate (GAAP) și supuse auditului financiar. În conformitate cu prevederile Legii Valorilor Mobiliare, s-a înființat o nouă agenție federală, Comisia Valorilor Mobiliare (SEC), pentru a supraveghea operațiunile corporațiilor publice (Micklethwait, Wooldridge, 2003, Williams, 1999).

Teoria guvernancei corporative

Datorită faptului că controlul semnifică atât o funcție a contabilității, cât și o funcție a finanțelor și a managementului, demersul de cercetare în secolul al XIX-lea a înregistrat noi dimensiuni. Cea mai adecvată metoda de cercetare a controlului intern converge spre diversitatea teoriilor din literatura de specialitate.

La începutul anilor 30 ai secolului al XX-lea, teoria guvernancei corporative își găsește sursele sale în reflecțiile lui Berle și Means (1932). Mai mult de un secol, marile afaceri din SUA se caracterizau printr-o proprietate dispersată, ceea ce a condus la primele reflecții privind guvernarea corporativă. Berle și Means au subliniat că riscul principal se rezuma la faptul că managerii nu erau motivați să maximizeze averea acționarilor, ca urmare a faptului că nu dețineau acțiuni (sau un număr foarte mic). Problemele legate de divergența intereselor au generat diverse cercetări cu rolul de a căuta mecanisme prin care să conformeze interesele managerilor cu cele ale acționarilor. Charreaux (2004) susține părerea că teoria guvernancei corporative are rolul de a cerceta mecanismele prin care managerii sunt guvernați și de a asigura "*securitatea*" investițiilor.

Teoria organizației, teoria drepturilor de proprietate și teoria agenției constituie fundamentele teoretice ale teoriei guvernancei corporative (fig. 1.4). Adam Smith (1776) a fost primul care a ridicat problema proprietății în recunoașterea faptului că, în societățile pe acțiuni, administrarea organizației se realizează de către management, iar acționarii primesc dividende fără a se implica în administrarea entității. În viziunea lui A. Berle și G. Means, 1932, problemele guvernancei corporative au apărut în momentul dezmembrării proprietarilor de către persoanele cu funcții decizionale. Funcția de control se dorește de ambele părți în baza sistemelor de stimulare și de supraveghere (Charreaux, 2002).

Guvernarea corporativă: definiție, structură

Guvernarea corporativă are mai multe definiții, însă Margaret Blair definește guvernarea corporativă ca un set de politici, stabilite în acord cu realitatea economică prin amplificarea acțiunilor ordinare. De regulă, aceste politici au rolul de a anticipa anumite măsuri și reprezintă o parte a unei acțiuni întregi, ci nu un document independent. Procedură de organizare, ghidează activitatea organizațiilor corporatiste are în vedere: activități care implică mijloace prin intermediul cărora se fac lucruri și răspund la întrebările:

- ⇒ Cine trebuie să facă?
- ⇒ Cum trebuie de făcut?
- ⇒ Care sunt chestiunile care urmează să fie luate în considerare, înainte de a face anumite acțiuni și măsuri de control (Cornelius & Kogut, 2003).

Potrivit Convenției OECD 2005 (Organization for Economic Cooperation Development), Guvernarea corporativă reprezintă calea și metodele prin care organizațiile sunt dirijate și controlate, precizând drepturile, responsabilitățile între membrii unei organizații, reglementările și metodele de luare a deciziilor.

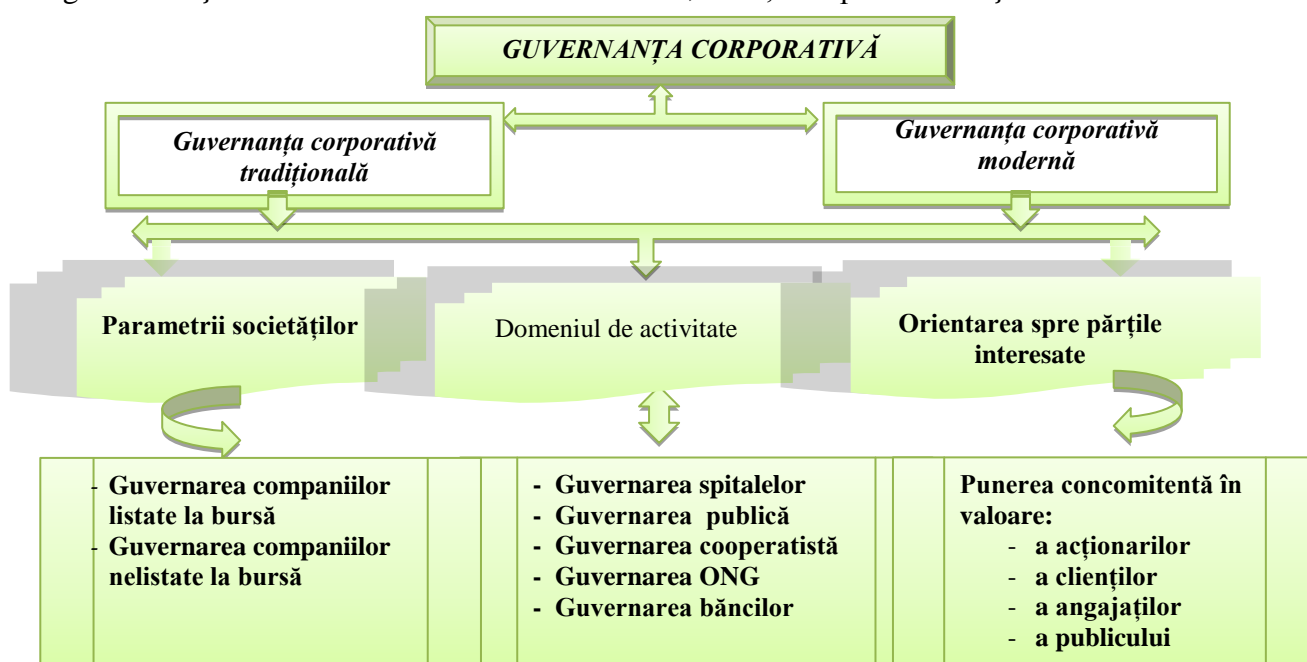
Delimitarea conceptuală a guvernantei corporative diferă de la un cercetător la altul, Martin Hilb (2012) a divizat-o în abordarea tradițională și cea contemporană. Concepția tradițională caracterizează guvernanta corporativă în felul următor:

- Cadbury definește guvernanta corporativă ca un sistem prin care companiile sunt dirijate și controlate (Cadbury, 1992, p.1);

- Demb și Neubauer definesc guvernanta corporativă ca procesul prin care societățile se orientează spre drepturile și dorințele părților interesate (Demb și Neubauer, 1992, p.18);

- Shleifer și Vishny susține că guvernanta corporativă sugerează căile prin care **comunicarea financiară** a companiei se asigură cu randamente ridicate ale investițiilor lor (Shleifer, Vishny, 1997, p. 737).

În abordarea contemporană a guvernantei corporative, Hilb M. (2012) precizează că membrii consiliilor (board of directors) companiei trebuie să dirijeze și să controleze împreună. Guvernanta corporativă modernă reprezintă sistemul prin care companiile sunt dirijate strategic, integral gestionate și controlate **într-o manieră holistică**, etică, întreprinzătoare și adecvată fiecărei situații.

Sursa: Hilb, M., New Corporate Governance. Successful Board Management Tools, Fourth Edition, Springer-Verlag Berlin Heidelberg , 2012, p. 9.

Figura 1. Caracteristicile guvernantei corporative moderne vizavi de cea tradițională

Spiritul antreprenorial și etic constituie temelia conceptelor fundamentale ale noii abordări (Hilb M., 2012). Rezultatele cercetării guvernantei corporative au avut oportunitatea de a influența, în mod direct, prin integrarea atentă a teoriei cu studiul empiric. Cu toate acestea, nu a fost întotdeauna clar dacă practica urmează teoria sau viceversa (Daily C.M., Canella . A. A.(2003, 371 p.). Guvernanta corporativă modernă integrează interesele acționarilor, ale clienților, ale angajaților și ale publicului.

Contextul intern al societății diferă de dimensiunile și complexitatea firmei, de gradul de internaționalizare și de ambițiile consiliului de administrație. La adoptarea politicilor de guvernanta corporativă, companiile trebuie să fie conștiente de posibilitățile lor și să se ghideze după următoarele recomandări: companiile listate ≠ companiile nelistate, marile entități ≠ entitățile mici și mijlocii, entitățile publice ≠ entități familiale, guvernanta băncilor ≠ guvernanta spitalelor, entitățile britanice ≠ entitățile din SUA.

Sistemul de control intern în Republica Moldova

În pct. 1 al articolului 41 din Legea contabilității nr.113-XVI din 27 aprilie 2007 (în continuare- Legea contabilității) se menționează că *entitățile sunt obligate să organizeze un sistem*

de control intern. Răspunderea pentru organizarea și aplicarea controlului intern, potrivit pct.1 al articolului 13 din Legea contabilității, o poartă:

- ⇒ *conducerea organului executiv – în entitățile cu răspundere limitată;*
- ⇒ *partenerii – în entitățile cu răspundere nelimitată;*
- ⇒ *proprietarii – pentru întreprinzătorii individuali;*
- ⇒ *conducătorii entității – în celelalte cazuri.*

În timp ce pct.2 al articolului 31 din Legea contabilității oferă explicații suplimentare: raportul conducerii entității de interes public va cuprinde un capitol privind guvernarea corporativă, care va fi inclus ca un document în raportul conducerii, și va conține informație despre:

a) codul de guvernare corporativă aplicat de entitate, cu referință la sursa și locul publicării;

b) gradul cu care entitatea se conformează sau nu prevederilor din codul de guvernare corporativă stipulat la lit.a);

c) sistemele de control intern și gestiune a riscurilor entității și ale grupului de entități;

d) împuternicirile și drepturile organelor de conducere și ale proprietarilor (asociaților, participanților, acționarilor) entității, precum și despre modul de exercitare a acestor împuterniciri și drepturi;

e) componența, modul de funcționare și structura organelor de conducere ale entității.

Prevederile Legii contabilității impun clar faptul că sistemul de control intern reprezintă o serie de procese obligatorii pentru toate entitățile din Republica Moldova. Raportarea se referă la entitățile de interes public, ce trebuie să includă în raportul conducerii și un capitol cu privire la modalitatea de aplicare a Codului de guvernare corporativă și structura proceselor caracteristice sistemului de control intern.

Punctul 7.7. din Capitolul VII. "Transparența financiară și auditul extern" al Codului de guvernare corporativă (în continuare- Cod) menționează următoarele: *Comisia de cenzori a societății, care exercită controlul economico-financiar intern, poate fi înlocuită cu o companie de audit, care nu va fi în drept să efectueze și auditul extern.* În cele din urmă, conceptul sistemului de control intern în Cod se rezumă, doar, la controlul financiar. Nu sunt clare atribuțiile managementului de top, deși în Cod se explică clar drepturile și obligațiile fiecăruia din părți. Legea contabilității realizează o conexiune între sistemul de control intern și auditul intern, dar în Cod lipsește noțiune de audit intern, preconizându-se, doar, auditul extern.

Concluzii

Studiul privind evoluția guvernării corporative vizavi de controlul corporativ s-a realizat începând cu sec al XV-lea. Elementele guvernării corporative au fost indentificate cu măsurile luate de managementul băncii, pentru a înlătura cauzele scandalurilor financiare. Ulterior, aceasta se caracteriza prin investiții masive de capital, mii de angajați și un număr mare de manageri, iar Marea Britanie s-a remarcat și cu reglementări juridice de natură contabilă. A doua jumătate a sec. al XIX-lea marchează , practic, bazele guvernării corporative, cu toate însușirile sale. Prima jumătate a sec. al XX-lea demonstrează o maturitate în evoluție, fiind predominantă de acte legislative de notorietate națională și cu un bogat nucleu pragmatic: creșterea numărului de acționari pînă la 2-10 milioane, transparența profitului pe acțiune, auditarea situațiilor financiare. Soclul științific al guvernării corporative se leagă de a doua jumătate a sec. al XX-lea prin teoriile: teoria organizației, teoria acționarilor, teoria părților interesate, teoria guvernării corporative.

Evenimentele care au marcat apariția guvernării corporative constituie multitudinea de scandaluri persistente în toate perioadele, însă legile apărute au avut rolul de a soluționa aceste scandaluri. Demersul istoric al guvernării corporative a demonstrat că, în cea mai mare parte, scandalurile erau aplanate prin introducerea de noi legi și organisme de monitorizare sau prin intensificarea condițiilor în legile existente. De regulă, acele măsuri legislative vizau exigențe în situațiile financiare, introducerea și verificarea activității de către auditul extern, intensificarea și raportarea mecanismelor aferente proceselor de control corporativ.

Sistemul de control intern ține de governanța corporativă, care la rândul său reprezintă o funcție a nivelului de dezvoltare economică a unei țări.

Bibliografie

1. Legea contabilității nr.113-XVI din 27 aprilie 2007. Monitorul Oficial nr. 90-93 / 399 din 29.06.2007 (<http://www.mf.gov.md/actnorm/contabil/lawcontabil>).

2. Codului de guvernare corporativă. Hotărârea Comisiei Naționale a Valorilor Mobiliare Nr. 28/6 din 1 iunie 2007. Monitorul Oficial, 22 iunie 2007, nr.86-89, p. III, art. 391 (<http://www.moldse.md/>).

3. Beets, S. D.: 2011, *Critical Events in the Ethics of U.S. Corporation History*. Journal of Business Ethics 102:193–219

4. Cadbury, A. “Corporate Governance and Chairmanship”. Oxford University Press, 2002.

5. Charreaux G. (2000), „Gouvernement d'entreprise et comptabilite”, Encyclopedie de comptabilite, Edition Economica, Paris.

6. Hilb, M., *New Corporate Governance. Successful Board Management Tools*, Fourth Edition, Springer-Verlag Berlin Heidelberg , 2012, 238 p.

7. Tabără, N., Briciu S., *Actualități și perspective în contabilitate și control de gestiune*, Iași: Editura Tipo Moldova, 2009, 626p.